

accommodation issues, employment assistance and creation the necessary conditions to improve the lives of displaced people. Georgia's experience on work with migrants in the law "On the displaced people, and those who are suffering from persecution on occupied territories of Georgia" is described. The laweminatesseriuous omissions in the legislation.

The activities of the National Commission of Moldova on the coordination of material support and assistance to refugees are characterised. The features of works with migrants in the United States are presented. Services provided for displaced people: a food stamps, medical insurance, free English courses, help with accommodation lease are shown. After 30 days, case worker is required to ensure that the family receives social assistance package from the state and disabled and elderly family members are retired. Normative legislative acts of Ukraine on work with internally displaced persons. Ukraine cooperates with other states and international organizations to prevent the preconditions of forced internal displacement of persons, to protect and promote the rights and freedoms of internally displaced persons, creating and maintaining the conditions that allow such persons voluntarily, safely and with dignity to return to abandoned places residence or conditions for integration of internally displaced people at the new place of residence in Ukraine. Comparative analysis of Ukraine and foreign countries of work with migrants are made.

Key words: migration, refugees, internally displaced people

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:373.21-053.4-054.7

О. І. Гуренко

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-МІГРАНТІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Одним із специфічних напрямків роботи соціального педагога в дошкільному навчальному закладі є супровід особливої категорії дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-мігрантів та біженців.

Сьогодні у зв'язку з глобалізаційними та інтеграційними процесами, зміною геополітичної картини світу активізується міграція населення. Поява великих груп населення мігрантів загострила проблеми їх адаптації в новому соціокультурному середовищі, вносячи істотні зміни в соціум країни, що приймає мігрантів.

Діти завжди брали участь у процесі міграції, яка протікає не завжди позитивно. У міграційній ситуації пошук засобів гармонійного входження в нове культурне середовище і безконфліктного існування дітей-мігрантів навряд чи є можливим. Мігранти та їхні діти є представниками різних національностей, держав з різними культурними традиціями, різними соціальними характеристиками, що й породжує безліч проблем як соціального, педагогічного так і економічного рівнів.

На думку Данг Тхи Кім Лієн [1], соціальна пасивність і/або несвідома відмова частини сімей мігрантів від пошуку дієвих прийнятних стратегій розв'язання проблеми в новому соціокультурному середовищі ускладнюється недостатньою увагою до цієї категорії населення держави, яка їх приймає, та суспільства. Водночас загострення міжетнічних відносин, зневажливе ставлення до представників інших культур, відсутність цільових програм з оптимізації міжнаціональних стосунків, соціальна нестабільність, криміналізація й маргіналізація соціуму поглиблює ситуацію національної нетерпимості та відокремленості.

У науковій літературі досить широко розглянуті проблеми міграції та дітей-мігрантів. По-перше, це дослідження проблем міграції, адаптації та інтеграції мігрантів в новому культурному середовищі (О. Воробйова, Б. Жогоно, В. Іонцев, Н. Лебедева, Т. Маслова, В. Моїсеєнко, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, Л. Шайгерова, Т. Юдіна та ін.). Загалом увага науковців сконцентрована на психологічних, культурологічних і соціальних аспектах процесу адаптації мігрантів.

По-друге, це дослідження, що стосуються особистості дітей-мігрантів, специфіки переживання міграції в дитячому віці. Сюди ж відносимо роботи, де діти-мігранти розглядаються як одна з найуразливіших категорій і як ті, що гостро потребують допомоги (О. Гукаленко, Н. Зингер, В. Стерліков, О. Корнеєва та ін.) До цього напряму можна віднести й дослідження в галузі міграційної педагогіки, що виконуються в науково-педагогічній школі Є. Бондаревської з кінця 90-х рр. ХХ ст. і орієнтовані на розробку концепції соціалізації дітей-мігрантів у різних соціально-освітніх середовищах і ситуаціях (І. Бавенко, М. Болдирєв, Є. Бондаревська, О. Гукаленко, М. Кузьмін, З. Малькова, В. Макаєв, Л. Сухорукова та ін.).

Учені дослідили такі проблеми дітей-мігрантів психологічного й соціально-педагогічного характеру, як-от: психічна неврівноваженість, почуття ізоляції й пригніченості, педагогічна занедбаність і неуспішність у навчанні, низький рівень знань мови й відсутність потрібної підтримки та захисту з боку освітніх установ у період адаптації.

Особливу категорію дітей з числа мігрантів складають діти дошкільного віку. Різка зміна звичних умов життя, викликана переїздом сім'ї в іншу країну або регіон, де інші культурні традиції, інша мова, призводить до дезорієнтації дитини-дошкільника з сім'ї мігрантів, і, у зв'язку з цим, усе більш актуальною для педагогіки стає проблема соціальної адаптації дитини до нових умов життя, соціуму, що змінився.

Н. Авдєєва, О. Арнаутова, Т. Доронова, Т. Константінова, С. Мещерякова, Ж. Батделгер, Ш. Ічинхорлоо виділили особливості адаптації дитини; розкрили чинники, що впливають на характер і тривалість адаптаційного періоду; розробили рекомендації для педагогів і батьків з підготовки дитини до вступу до дошкільної установи й організації адаптаційного періоду в ДНЗ. Результатом успішної адаптації дитини до дитячого садка є її емоційне благополуччя. Проте нині не розроблені основи соціально-педагогічного супроводу іншомовної дитини і не досліджені соціально-педагогічні умови, що визначають емоційне благополуччя дитини з сім'ї мігрантів в період її адаптації до дошкільної установи.

Метою статті є розкриття сутності соціально-педагогічного супроводу дітей з сімей мігрантів та біженців в умовах дошкільних навчальних закладів.

Орієнтиром соціально-педагогічного супроводу є соціальна адаптація означеної категорії дітей до нових соціокультурних умов ДНЗ. Б. Мунхзаєва [2] вважає, що соціальна адаптація дітей старшого дошкільного віку з сімей мігрантів є комплексним феноменом, пов'язаним з інтеграцією дитини в нове соціальне середовище, освоєнням нових для неї соціальних цінностей і соціального досвіду, нових соціальних ролей і позицій, значущих як для самої дитини, так і її соціального оточення (однолітки, батьки, педагоги). Критеріями адаптованості є емоційне благополуччя в групі однолітків, установлення дружніх взаємовідносин, толерантність. Базовою умовою, що забезпечує соціальну адаптацію дитини з сім'ї мігрантів в дошкільній установі, є взаємодія педагогів і батьків, спрямована на оптимізацію взаємовідносин дитини з однолітками й дорослими, зближення цілей спільної діяльності, ціннісних орієнтацій, засвоєння соціальних норм поведінки, традицій групи, входження в її рольову структуру. Супровід складного процесу входження в нове соціальне середовище з урахуванням зазначених умов у ДНЗ здійснює соціальний педагог.

Дослідник проблеми соціально-педагогічного супроводу дітей-мігрантів в освітніх установах Данг Тхи Кім Лієн визначає це явище як педагогічний процес, що організовує соціокультурну діяльність суб'єктів взаємодії, враховує індивідуально-особистісні особливості дітей-мігрантів, досвід минулого проживання, поведінкові стратегії при входженні в нове середовище (протест/відмова; шовіністична реакція; маргінальна реакція; перехідна; адаптаційно-інтеграційна реакція) і що забезпечує взаємодію різних культур, носіями яких є діти-мігранти через включення їх в соціокультурні заходи (традиційні ігри, свята та ін.), а також вивчення культурної особливості їхнього етносу.

Умови, що забезпечують успішність процесу соціально-педагогічного супроводу дітей-мігрантів, спрямовані на подолання проблем цих дітей (фізіолого-психологічних, педагогічних, соціальних, культурних, ціннісно-цільових): облік індивідуальної й культурної своєрідності дитини-мігранта в процесі супроводу, стратегій поведінки;

співпраця у взаємодії соціального педагога освітньої установи з дітьми-мігрантами, членами їхніх сімей і педагогами; підготовленість соціального педагога, інших фахівців ДНЗ до соціально-педагогічного супроводу; системний моніторинг процесу пристосування до нового середовища у дітей-мігрантів з метою виділення проблем у процесі соціалізації й адаптації дитини; створення толерантного середовища через систему культурних заходів і доброзичливого ставлення дошкільників до дітей-мігрантів; організація процесу супроводу на основі культуроцентричних соціальних технологій виховання й технологій виховання в системі «Яскравих плям», розробок «міні-проектів», що дозволяють забезпечувати процес «входження» в «інші культури» при реалізації принципів соціального гартування і соціальної адекватності культурного самовизначення, культурного навчання та ін. [1].

Вивчаючи особливості взаємодії педагогів і батьків у процесі адаптації дитини з сім'ї мігрантів в дитячому садку, Б. Мунхзаєва теоретично обґрунтувала, розробила й експериментально перевірила педагогічну технологію взаємодії дитячого саду з батьками для соціальної адаптації дитини з сім'ї мігрантів, третій етап якої полягає в реалізації єдиного, погодженого індивідуально-орієнтованого супроводу дитини з сім'ї мігрантів для подолання труднощів в освоєнні нею нового соціального досвіду, ціннісних орієнтацій і культурної традиції для входу до групи однолітків і гармонізації стосунків, подолання міжособистісного й міжгрупового відчуження.

Цей етап технології за змістом його реалізації цілком може здійснювати соціальний педагог дитячого садка в двох взаємозв'язаних *напрямах*: індивідуальна робота з дітьми з сімей мігрантів і фронтальна робота з групою дитячого садка в побудові емоційно-доброзичливих взаємовідносин між її членами, формуванні сприятливого мікроклімату [3, с. 132 – 133].

Послідовність індивідуальної роботи з дітьми з сімей мігрантів вибудовується така: соціальна діагностика, що передбачає ґрунтовне вивчення сім'ї цієї дитини, визначити характер дитячо-батьківських стосунків, дозволяє виявити рівень когнітивного й емоційно-особистісного розвитку дитини, інтереси й схильності, дати прогноз тяжкості адаптаційного періоду; розробка й реалізація індивідуальної програми соціально-педагогічного супроводу дитини в умовах дитячого садка й сім'ї.

Індивідуальна програма включає два блоки: *корекційно-розвивальний* – передбачає заняття з соціальним педагогом для подолання соціально-психологічних проблем, що виникли у зв'язку з різкою зміною соціального середовища (ігри на зняття психологічної напруги, розвиток умінь адекватно виражати свої почуття, оцінювати ставлення до себе інших людей, подолання бар'єра в спілкуванні та ін.); *освітній блок* – орієнтований на розвиток соціальних емоцій дитини-

мігранта, навичок співпраці, умінь розв'язання конфліктних ситуацій з однолітками, знайомство з новою для дитини культурою, мовою.

Фронтальна робота з групою дошкільників орієнтована на інтеграцію дитини з сім'ї мігрантів у групу однолітків, створення сприятливого емоційного клімату через розкриття «сильних», привабливих сторін особистості дитини-мігранта, виховання взаємної толерантності, емоційне зближення дітей один з одним, формування групової згуртованості й дружніх взаємовідносин. У ході фронтальної роботи здійснюється взаємне ознайомлення дітей з національними культурами.

Для розвитку взаємодії з батьками на цьому етапі використовуються індивідуальні консультації, що допомагають розв'язати проблеми адаптації дитини в новому соціальному середовищі, навчитися краще її розуміти, правильно збудувати спілкування, організувати сімейне дозвілля. Ефективними в співпраці з батьками-мігрантами є наочні методи (тематичні виставки і стенди, «відео листи» та ін.), що дають можливість безпосередньо показати освітній процес дошкільної установи, різноманітність змісту її роботи, методи виховання й навчання дітей [2].

До початку соціально-педагогічного супроводу дітей-мігрантів та по його закінченні соціальний педагог заповнює індивідуальну картку, у якій зазначає загальні відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, домашню адресу); відомості про батьків або осіб, які їх замінюють; дані про особливості перебігу розвитку дитини; ставлення в сім'ї до дитини; психологічні показники; характер стосунків дитини з однолітками; соціометричний статус дитини в колективі; типові конфлікти та шляхи їх вирішення; соціально-педагогічні показники; інтереси, захоплення, хобі; негативні та шкідливі звички; відхилення в соціальній поведінці; рівень соціальної адаптації: а) високий (1) усвідомлене прийняття й виконання норм колективного життя; 2) баланс індивідуального і соціального; 3) гармонія взаємин з дорослими та однолітками; 4) адекватне ставлення до педагогічних впливів; 5) самоконтроль поведінки; 6) активна участь у житті дитячого колективу; 7) задоволення своїм статусом і взаєминами); б) середній (1) конформізм стосовно колективного життя; 2) переважає або індивідуальне, або соціальне; 3) нестійкі взаємини з оточенням; 4) суперечливе ставлення до педагогічних впливів; 5) зовнішній локус контролю; 6) періодична участь у житті дитячого колективу; 7) неповне задоволення своїм статусом і взаєминами); в) низький (1) неприйняття й невиконання норм колективного життя; 2) дисбаланс індивідуального й соціального; 3) конфліктні взаємини з оточенням; 4) неадекватне ставлення до педагогічних впливів; 5) некерована поведінка; 6) пасивна участь у житті дитячого колективу; 7) незадоволення своїм статусом і взаєминами).

Отже, соціально-педагогічний супровід дітей-мігрантів в умовах дошкільного навчального закладу передбачає комплексну роботу

соціального педагога з дітьми-мігрантами, їхніми батьками, однолітками, вихователями, спрямовану на створення сприятливих умов для позитивної соціалізації дітей-мігрантів, прийняття їх однолітками, активну участь у цьому процесі вихователів і батьків. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у вивченні змісту співпраці різних інститутів в контексті соціальної адаптації мігрантів та біженців у нових соціокультурних умовах.

Список використаної літератури

- 1. Данг Тхи Ким Лиен** Социально-педагогическое сопровождение детей-мигрантов в образовательных учреждениях : автореф. дисс. ... канд. пед. н. : 13.00.05 / Данг Тхи Ким. – СПб., 2010 – 20 с.;
- 2. Баярмагнай Мунхзаяа.** Взаимодействие педагогов и родителей в процессе адаптации ребенка из семьи мигрантов в детском саду : автореф. дисс. ... канд. пед. н. : 13.00.01 / Баярмагнай Мунхзаяа. – М. : ННОУ «Московский гуманитарный университет», 2008 – 20 с.
- 3. Гуренко О. І.** Соціально-педагогічна робота в полікультурному суспільстві : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. І. Гуренко ; [ред. К. О. Баханов]. – Донецьк : Ландон-XXI, 2014. – 480 с.

Гуренко О. І. Соціально-педагогічний супровід дітей-мігрантів в умовах дошкільного навчального закладу

У статті розкрито зміст соціально-педагогічного супроводу особливої категорії дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-мігрантів та біженців, в умовах дошкільного навчального закладу.

Різка зміна звичних умов життя, викликана переїздом сім'ї в іншу країну або регіон, де інші культурні традиції, інша мова, призводить до дезорієнтації дитини-дошкільника з сім'ї мігрантів, і, у зв'язку з цим актуалізується проблема соціальної адаптації дитини до нових умов життя, соціуму, що змінився. Соціальна адаптація дітей старшого дошкільного віку з сімей мігрантів є комплексним феноменом, пов'язаним з інтеграцією дитини в нове соціальне середовище, освоєнням нових для неї соціальних цінностей і соціального досвіду, нових соціальних ролей і позицій, значущих як для самої дитини, так і її соціального оточення (однолітки, батьки, педагоги).

Соціально-педагогічний супровід дітей-мігрантів в умовах дошкільного навчального закладу здійснюється в двох напрямках: корекційно-розвивальний та освітній. Корекційно-розвивальна робота передбачає заняття з соціальним педагогом для подолання соціально-психологічних проблем, що виникли у зв'язку з різкою зміною соціального середовища (ігри на зняття психологічної напруги, розвиток уміння адекватно виражати свої почуття, оцінювати ставлення до себе інших людей, подолання бар'єра в спілкуванні та ін.). Освітня діяльність зорієнтована на розвиток соціальних емоцій дитини-мігранта, навичок

співпраці, умінь розв'язання конфліктних ситуацій з однолітками, знайомство з новою для дитини культурою, мовою.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, соціальна адаптація, діти-мігранти, дошкільний навчальний заклад.

Гуренко О. И. Социально-педагогическое сопровождение детей-мигрантов в условиях дошкольного образовательного учреждения

В статье раскрыто содержание социально-педагогического сопровождения особой категории детей, находящихся в сложных жизненных обстоятельствах, детей-мигрантов и беженцев, в условиях дошкольного образовательного учреждения.

Резкое изменение привычных условий жизни, вызванное переездом семьи в другую страну или регион, где другие культурные традиции, другой язык, приводит к дезориентации ребенка-дошкольника из семьи мигрантов, и, в связи с этим актуализируется проблема социальной адаптации ребенка к новым условиям жизни социума. Социальная адаптация детей старшего дошкольного возраста из семей мигрантов является комплексным феноменом, связанным с интеграцией ребенка в новую социальную среду, освоением новых для него социальных ценностей и социального опыта, новых социальных ролей и позиций, значимых как для самого ребенка, так и его социального окружения (сверстники, родители, педагоги).

Социально-педагогическое сопровождение детей-мигрантов в условиях дошкольного образовательного учреждения осуществляется в двух направлениях: коррекционно-развивающее и образовательное. Коррекционно-развивающая работа предполагает занятия с социальным педагогом для преодоления социально-психологических проблем, возникших в связи с резким изменением социальной среды (игры на снятие психологического напряжения, развитие умения адекватно выражать свои чувства, оценивать отношение к себе другим людям, преодоление барьеров в общении и пр.). Образовательная деятельность ориентирована на развитие социальных эмоций ребенка-мигранта, навыков сотрудничества, умений разрешения конфликтных ситуаций со сверстниками, знакомство с новой для ребенка культурой, языком.

Ключевые слова: социально-педагогическое сопровождение, социальная адаптация, дети-мигранты, дошкольное образовательное учреждение.

Gurenko O. Socio-pedagogical support of children-migrants in terms of a preschool educational establishment

The article deals with the content of socio-pedagogical support of the special category of children who are in difficult circumstances, children-migrants and refugees in terms of a preschool educational establishment.

A sharp change in usual living conditions caused by a family moving to another country or region where there are other cultural traditions, a different

language leads to disorientation of a preschool child from migrant families, and in connection with this the problem of social adaptation of the child to new conditions of life of the society that has changed is actualized. Social adaptation of senior preschool children from migrant families is a complex phenomenon, related to the integration of the child into the new social environment, the development of new social values and social experience, new social roles and positions, important both for the child and for the social environment (age-mates, parents, teachers).

Socio-pedagogical support of children-migrants in terms of a preschool educational establishment is carried out in two ways: correctional-developmental and educational. Correctional-developmental work involves lessons with a social teacher to overcome social and psychological problems arising from an abrupt change of social environment (games for removal of psychological tension, developing the ability to adequately express their feelings, assess of other people's attitudes to themselves, overcoming barriers in communication and so on). Educational activities are focused on the development of social emotions of a child-migrant, skills of cooperation, age-mate conflict resolution skills, acquaintance of a child with new culture, a language.

Key words: socio-educational support, social adaptation, children-migrants, preschool educational establishment.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК [378:305]:37.015.3

І. В. Калько

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Галузь освіти несе відповідальність за розуміння ментальних характеристик, за формування культури молоді, знання принципів статевого спілкування та набуття етнопсихологічної компетентності й гендерної ідентичності. Підкреслимо, що проблема гендерної освіти та виховання студентської молоді надзвичайно важлива й актуальна по причині демократичного шляху розвитку українського суспільства та побудови гендерно паритетного соціуму.

В наукових колах достатньо жваво обговорюються питання доцільності впровадження гендерного підходу в навчальні заклади (О. Кікінежді, І. Мунтян, Н. Приходькіна, П. Терзі, Л. Штильова та ін.); становлення гендерної освіти та виховання (С. Вихор, Т. Дороніна,